

2000-12-11 Bilaga 2

Skötselplan för Finnhamns naturreservat, Österåkers kommun

Föreliggande skötselplan har utarbetats av Länsstyrelsen i Stockholms län. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut den 11 december 2000.

SYFTE MED RESERVATET

Skäl för beslutet samt föreskrifter återfinns i Länsstyrelsens beslut den 11 december 2000, dnr 18513-2000-01517.

Syftet med reservatet skall vara att bevara ett skärgårdsområde av stor betydelse för friluftslivet. Områdets naturvärden skall tillvaratas. Den biologiska mångfalden skall bevaras och inom delar av de skogsområden som är i huvudsak opåverkade av större skogliga åtgärder. Det historiska odlingslandskapet på Stora Jolpan, Idholmen och Sarsö skall bevaras.

Syftet uppnås genom att

- områdets skogsområden bevaras som attraktiva skogsmiljöer för friluftslivet
- de naturgivna förutsättningarna för friluftslivet tillvaratas på ett sådant sätt att områdets natur- och kulturvärden inte påverkas negativt
- odlingsmarkerna på Idholmen och Sarsö restaureras och hävdas genom åkerbruk, bete eller slåtter
- skogsbrynen mellan öppen mark och skogsmark inte växer igen med sly och granar
- skogarna på Lilla Jolpan, Skarp-Idholmen, Fjärdholmen, Söder Långholm, Tjuvkobben och Korsholmen bevaras för fri utveckling
- uthyrningsstugorna och vandrarhemsbyggnadernas karaktär bevaras exteriört
- områdets anläggningar hålls i gott skick och att eventuella kompletteringar sker på ett sådant sätt så att förutsättningarna för de befintliga natur- och kulturvärdena inte påverkas negativt.

BESKRIVNING AV OMRÅDET

Naturtyper

Barrskog	70,7
Lövskog	5
Blandskog	12
Substratdominerad mark	43

Åkermark	5,3
Betesmark	3
Ovrig mark	34
Vatten	143
Totalt	316 (varav 173 hektar land)

Naturförhållanden

Finnhamns naturreservat är beläget i mellanskärgården bland de yttre öarna utanför Ljusterö, norr om Möja. Finnhamn består av två stora öar, Stora Jolpan och Idholmen. Till markinnehavet hör även delar av Söder-Långholm, Särso och Fjärdholmen samt Lilla Lövsjär, Östra Halsholmen, Tistronkobbarna och Vikskobben. Den totala landarealen uppgår till cirka 173 hektar och utgörs till stora delar av hållmarker.

Idholmen domineras av tre höjdparter med mellanliggande odlingsmarker. Stora Jolpan, som ligger söder om Idholmen, domineras av två höjdryggar, en i sydväst och en på öns östra del. Hållmarkerna är särskilt välutvecklade runt vandrarnhemmet. I låglänt terräng finns näringsrika och kalkpåverkade jordar, som varit äng eller åker under lång tid. Söder-Långholm utgörs nästan helt av hållmarkstallskog och hållmarker med högsta punkten drygt 20 meter över havet. Centrala delarna av Särso består delvis av odlingsmarker runt Ladviken och hållmarker runt Utsiktsberget, som även det är 20 meter högt. Fjärdholmen är bevuxen med gles blandskog utan större hållmarker. Lilla Lövsjär, Östra Halsholmen, Tistronkobbarna och Vikskobben är bevuxna med lövskog och blandskog.

I brynen mot de öppna markerna på öarna finns lövrika lundartade miljöer. Ek förekommer rikligt och hassel förekommer spritt och bildar på sina ställen snår. På vårarna utgörs kärllväxtfloran bl.a. av blåsippor, vitsippor och gullvivor. Den lundartade vegetationen har i stor utsträckning sitt ursprung i gamla ängsmarker. Idag återfinns här typiska lundväxter som spenört, vårärt och tandrot. På flera ställen kan också orkidén svärdsyssla påträffas. Ädellövträden, främst ekarna i öppnare lägen, hyser en artrik lavflora.

Den i övrigt mestadels fattiga vegetationen utgörs till stor del av hållmarkstallskog. Stora trädfrja hållar finns också. Inslaget av död ved på de glesa och solexponerade hållarna är en värdefull miljö för många vedinsekter däribland flera ovanliga skalbaggar. I lägre terrängpartier finns granskog som ofta är rikt lövuppblandad med inslag av lundvegetation. På Lilla Jolpan har skogen lång kontinuitet och har därför naturskogskvaliteter.

Bebyggelse och historisk markanvändning

Området består av delar av två skärgårdsbyar, Husarö och Ingmarsö vilka har varit bebodda sedan medeltid. På öarna har bedrivits jordbruk i form av åkerbruk och boskapsskötsel. Fiske har dock varit av största betydelse för befolkningen för näringsfånget. Husarö blev officiell lotsplats år 1740. Lotsverksamheten var också en typisk näring i skärgården. Namnet Finnhamn kommer från den tid då finska skutor på väg till och från Stockholm ankrade upp här. Det stora huset på Finnhamn (nuvarande vandrarnhemmet) byggdes som sommarnöje av en kolhandlare Rönnström 1912. Huset ritades av arkitekt Ernst Stenhammar. 1943 köptes området av Stockholms stad, vilket då blev det första "rekreationsreservatet" som staden

enligt planerna skulle rädda undan den privata exploateringen. Sommarnöjet användes då som pensionat. Från 1998 har hela området övergått till Skärgårdsstiftelsens ägo .

Idholmen, Stora och Lilla Jolpan hörde under tidig medeltid till Ingmarsö by. Byns ängs- och betesmark fanns på dessa öar, främst Idholmen och Stora Jolpan. På Idholmen fanns även nötkreatur. Namnet Mjölkvallen på Idholmens västra sida antyder att där mjölkades korna under betesperioden. Lilla Jolpan har sannolikt nyttjats mycket extensivt. På kartor som upprättats vid sekelskiftet framgår att Stora Jolpan då bebyggs med en gård. En stor del av den tidigare ängsmarken hade odlats upp och användes som åkermark. På övriga ängsöar hade ängsbruket upphört helt. Utmarkens (betesmarkens) utbredning och användning var sannolikt densamma vid sekelskiftet som under medeltiden.

Särsö var Husarö bys ängsö. Namnet Ladviken anger att det fanns en lada här. Sannolikt användes utmarken som betesmark. Rester av stenmurar antyder att djuren betade på ön innan slåttorn. Vid sekelskiftet hade det som tidigare varit ängsmark odlats upp till åker och en stor del av odlingsmarken användes till jordgubbsodling. De öppna ytorna är koncentrerade till en större sammanhängande enhet men med naturgivna former och flera mindre åkerholmar. På kartor från slutet av 1800-talet framgår att det då fanns tre gårdar på Särsö.

På Söder-Långholm hade nya åkrar brutits. Anledningen till att helt nya åkrar togs upp vid sekelskiftet var sannolikt att det rådde brist på redan befintlig åkermark när vallodlingen introducerades och fodret skulle sås på åkermark stället för som tidigare, växa mer eller mindre spontant på ängsmarken. Av dessa ytor märks idag endast ett lövskogsbevuxet parti strax norr om Krängelvasskobben.

Jordbruket lades ned under 1940-talet. Merparten av de öppna markerna slås numera som vall och på Idholmen har ett litet skärgårdsjordbruk med betesdjur nyligen etablerats.

Under den period som Stockholms stad ägde marken bedrevs barnkoloni med seglarläger på Stora Jolpan. Koloniverksamheten upphörde för flera år sedan och nu används dessa byggnader även de som uthyrningsstugor och vandrarhem.

Värden för friluftslivet

Finnhamns naturreservat har mycket höga värden för friluftslivet. Finnhamn är en väl använd ankoringsplats för båtfolk på väg mellan Stockholm och skärgården och under högsäsong kan det finnas upp till 600 båtar per dygn i naturhamnarna. En mycket väl skyddad hamn är Djupfladen söder om Idholmen. Öarna är också mycket välbesökta av dagsresenärer som reser med Waxholmsbolagets båtar.

På den mindre ön, Idholmen, finns en stugby med 32 uthyrningsstugor. Vid Mjölkvallen på Idholmen finns en av öns badplatser. På stora Jolpan ligger ett av Svenska turistföreningens vandrarhem med ca 80 bäddar. Dessutom finns en tältplats på södra delen av Stora Jolpan. Vid Skutviken i norr ligger en gästbrygga. På nordöstra udden finns ångbåtsbryggan och nära den en restaurang och en handelsbod. I Jolpsundet respektive Badviken i norr finns badplatser och vid den sistnämnda finns även en bastu. Spritt på öarna finns ett stort antal toaletter och sopmajor för besökare.

På Särso finns inga anordningar för besökare förutom ett utsiktstorn som står på högsta punkten inom skötselområde 12.

Bevarandevärden

Naturreseptatet är mycket attraktivt för dagsutflykter och ger rika möjligheter friluftsliv. Området är även välbesökt av fritidsbåtar och erbjuder goda natthamnsmöjligheter. Områdets påfallande stora ädellövinslag har höga värden för den biologiska mångfalden och för upplevelse av landskapsbilden. Naturreseptatet är utpekad som riksintresse för naturvärden och friluftslivet.

INDELNING I SKÖTSELOMRÅDEN

Övergripandemål för skötseln

Ändamålet för skötseln skall vara att bevara ett område med höga naturvärden och av stort värde för friluftslivet genom att:

- skogarna utgör trevliga, lättframkomliga och attraktiva strövskogar
- naturskogen på Lilla Jolpan samt skogarna på Skarp-Idholmen, Fjärdholmen, Söder-Långholm och Särso lämnas för fri utveckling
- odlingsmarkerna och odlingsytornas strukturer på Idholmen och Särso hålls i hävd
- badklippor och badstränder är tillgängliga för såväl dagsbesökare, campare som stughyrare
- bebyggelsemiljöerna vårdas och bevaras.

Skötselområde 1

Område med uthyrningsstugor, vandrarhem, affär, restaurang och byggnader för jordbruket omgivna av blandskog.

Mål

Område med gles blandskog mellan byggnaderna. Byggnaderna hålls väl underhållna och deras karaktär bevaras.

Skötselåtgärder

Gräsyterna slås regelbundet. Sly och granuppslag röjs vid behov. Ekarna gynnas och frihuggs.

Skötselområde 2 och 3

Tältområde. Tältning för korttidscampare på gräsyterna och fasta tältbottnar i mera skogliga miljöer. I västra delen av skötselområdet finns två större partier bevaxta med vass och en alsumpskog som dikats. Dikningen är sannolikt utförd medan marken var öppen och användes i jordbruket.

Mål

Den öppna marken ska utgöra lämpliga tältplatser för campare. Det område som nyttjas för fasta tältbottnas skall hållas i vårdat skick. Inga tältbottnar får finnas närmare stranden än cirka 50 meter. Inom området finns ett antal (5-7) tältbottnar som inom en treårsperiod flyttas längre bort från stranden och lokaliseras på annan plats i samråd med markägaren. Skogen i skötselområdet skall vara strövvänlig för besökare och campare. Ädellövträden i brynen mot de öppna ytorna huggs fria.

Skötselåtgärder

Lövsly och granar röjs. Gräsyterna slås regelbundet och ädellövträden frihuggs vid behov. Alar invid stigen i viken i söder röjs bort. Området kan betas före och efter tältsäsongen.

Skötselområde 4, 4a och 4 b

Öppen mark. Marken har använts som åker. Området hävdas idag genom slåtter. Område 4 a och 4 b används som fotbollsplan respektive gräsyta ovanpå vandrarhemmets infiltrationsanläggning. I den västra delen av område 4 på Idholmen finns en badplats. Inom område 4 finns rester av en gammal frukt- och bärträdgård. Delar av trädgården avses restaureras och stängslas in.

Mål

Marken hålls öppen genom odling, slåtter eller bete. Skogsbrynen mellan öppen mark och skog skall utgöras av lövträd och buskar. Ädellövträd skall gynnas. Ädellövträden i brynen mot de öppna ytorna gynnas

Skötselåtgärder

De öppna ytorna betas eller slås årligen. Frihuggning av ekar i brynen. Røjning av slyuppslag vid behov. Badplatsen hålls i välordnat skick.

Skötselområde 5

Öppen mark som tidigare användes som åker. Området har numera åter börjat användas som jordbruksmark.

Mål

Området skall utgöras av öppen mark. Marken hålls öppen genom åkerbruk, slåtter och bete. Skogsbrynen mellan öppen mark och skog skall utgöras av lövträd och buskar. Ädellövträd gynnas.

Skötselåtgärder

De öppna ytorna odlas, betas eller slås årligen. Frihuggning av ekar i brynen. Røjning av slyuppslag vid behov.

Skötselområde 6

Halvöppen mark och strandängar delvis igenväxta med vass.

Mål

Välhävdade beteshagar och strandängar. Floran på strandängarna skall utgöras av typiska strandängsarter.

Skötselåtgärder

Områdena betas. Invid vägen mellan Idholmen och Stora Jolpan och i anslutning till fotbollsplanen (skötselområde 4a) röjs alar bort. Inom området finns en luftledning. Underhåll av ledningsgata får ske utan hinder av naturreservatets föreskrifter. Naturvårdshänsyn skall dock tas där så krävs och åtgärder skall föregås av samråd med naturvårdsförvaltaren.

Skötselområde 7

Område med lövskog (främst björkar, hassel och en del gran). Området har tidigare sannolikt varit äng.

Mål

Hassellund med ett glest träskikt bestående av björkar.

Skötselåtgärder

Granar huggs bort. En utglesning bland björkarna kan behöva göras. Området betas.

Skötselområde 8 och 9

Skogsområden bestående av blandskog med inslag av ädellövträd, främst ek och hällmarksskog.

Mål

Strövvänlig skog med fortsatt hög andel ädellövträd.

Skötselåtgärder

Inga omfattande skogliga åtgärder. Delar av områdena kan betas. På västra sidan Jolpsundet finns ett bestånd med lönnar som hamlats tidigare. Eventuellt kan en återupptagen hamling ske. Hamlingen görs med 5 – 10 års intervall. Där andelen ädellövträd är hög bör förnyngningsmöjligheterna för nya ädellöv säkras. Viss utglesning av trädbeståndet kan ske på sikt av t.ex. ekar till förmån för yngre ekar. På Idholmen östra sida invid vägen finns en husbehovstäkt. Täkten läggs igen och släntas av. Spången ut mot Lilla Jolpan underhålls. Inom området finns luftledningar. Underhåll av ledningsgator får ske utan hinder av naturreservatets föreskrifter. Naturvårdshänsyn skall dock tas där så krävs och åtgärder skall föregås av samråd med naturvårdsförvaltaren.

Skötselområde 10

Vegetationen på Lilla Jolpan utgörs av blandskog med naturskogs karaktär. Ön har sannolikt varit extensivt nyttjad som utmarksbete tidigare vilket innebär att skogen har lång kontinuitet. En mindre yta i viken i öster har under en kort tid använts som äng enligt laga skifteskartan som upprättades 1847 – 1849.

Mål

Naturskog.

Skötselåtgärder

Fri utveckling. Inga åtgärder. För framkomlighet vid leder och stigar får vindfällan eller andra lågor röjas bort genom att träden kapas för stigens bredd eller flyttas åt sidan.

Skötselområde 11 och 12

Skarp-Idholmen, Fjärdholmen, Söder-Långholm, Stora och Lilla Korsholmen, Tjuvkobben, Särsö samt Ösandholm. Öarna domineras av gles hållmarkstallskog eller blandskog. På Västerudden i område 12 på Särsö finns spår av tidigare hamling. En återupptagen hamling kan övervägas. På Särsö inom skötselområde 12 finns ett utsiktstorn.

Mål

Områden som utgörs av skärgårdsöar med en för mellanskärgården typisk vegetation. Skogen lämnas opåverkad av skogliga åtgärder.

Skötselåtgärder

Fri utveckling. Inga åtgärder. För framkomlighet vid leder och stigar får vindfällan eller andra lågor röjas bort genom att träden kapas för stigens bredd eller flyttas åt sidan.

Område 12 kan betas. Inom området 12 finns en luftledning. Underhåll av ledningsgator får ske utan hinder av naturreservatets föreskrifter. Naturvårdshänsyn skall dock tas där så krävs och åtgärder skall föregås av samråd med naturvårdsförvaltaren.

Utsiktstornet skall underhållas.

Skötselområde 13a och b

Öppen mark som brukats som äng. Vid sekelskiftet hade områdena plöjts upp och odlades som åker. Utbredningen på område 13 a är ungefär densamma som på laga skifteskartan som upprättades 1796-1797. Område 13 b är inte lätt att identifiera från detta kartmaterial men på kartmaterial från sekelskiftet finns denna yta angiven som åker. Bägge ytorna används idag som slåttermark. Område 13 a är småbrutet och en stor del av åkern omges av en imponerande stenmur. På åkern ligger flera åkerholmar med odlingsrösen. På en av åkerholmarna finns en gammal källare. Olika slags ädellövträd växer i kanten mellan skogen och åkern och på åkerholmarna. I öster invid ekonomibyggnaden finns en flik av den tidigare åkern som idag är igenvuxen med gles tallskog.

Mål

Öppen mark som hävdas som åker. Odlingsytornas former bevaras. Stenmuren och odlingsrösen hålls fria från uppväxande träd och buskar. Skogsbrynet skall utgöras av lövträd, enar och bärande träd och buskar.

Skötselåtgärder

Åkerbruk/slåttervall. Muren och odlingsrösen röjs fram. Åkerholmarna slås. Eventuellt uppslag av sly och gran röjs bort. Tallarna i området intill ekonomibyggnaden tas bort och marken används på samma sätt som resten av 13. Större träd längs åkerkanten och på åkerholmarna får tas bort i syfte att minska beskuggningen på åkern.

Skötselområde 14

Små skärgårdsöar bevuxna med lövskog och blandskog. Stränderna utgörs av hållmark.

Mål

Små skärgårdsöar med bibehållen vegetation och karaktär.

Skötselåtgärder

Inga åtgärder eller anläggningar.

Restaureringsåtgärder*Etapp 1*

Röjning av sly och granar längs med vägar och intill bebyggelsen i område 1.

Röjning av sly i område 3 och 4.

Etapp 2

Röjning av stenmur, åkerholmar och längs åkerkanterna i område 13.

Röjning och stängsling i område 6

Röjning, avverkning av granar och eventuell utglesning av björkar i område 7.

Etapp 3.

Hamling av lönnar intill Jolpsundets västra strand sam återupptagen hamling på Sårsö.

Sammanfattning och prioritering av planerade åtgärder

<i>Skötselåtgärd</i>	<i>När</i>	<i>Var</i>	<i>Ansvar</i>	<i>Prioritet</i>	<i>Finans</i>
Åkerbruk, slätter, bete	Årligen	Omr. 4, 5, 13a och 13b	Brukare	1	SSL/EU
Klippning av gräs, ev. röjning	Årligen, röjning vid behov	Omr. 3 och 4	Tillsynsman/entreprenör	1	SSL
Restaurering (etapp 1)	2000-2001	Omr. 1, 3 och 4	Tillsynsman/entreprenör	1	SSL
Restaurering (etapp 2 och 3)	2000-2004	Omr. 6, 7, 9, 12 och 13	Tillsynsman/entreprenör	2	SSL/Lands-tinget/Länsstyrelsen
Tillsyn av skötsel	Årligen	Hela reservatet	Förvaltare/tillsynsman	1	SSL
Tillsyn av föreskrifter	Årligen	Hela reservatet	Förvaltare/tillsynsman	1	SSL/Länsstyrelsen
Uppföljning av mål	Vart 5 – 10 år	Hela reservatet	Länsstyrelsen	1	Vårdanslaget
Informationsmaterial	2001	Hela reservatet	SSL/Länsstyrelsen	1	Vårdanslaget
Underhåll av anordningar	Årligen	Hela reservatet	Förvaltare/tillsynsman	1	SSL

Övergripande mål

Finnhamns och omgivande öars stora värde för friluftslivet skall tillvaratas genom att området även i fortsättningen hålls tillgängligt för dagsbesökare, campare och stuggäster. Friluftslivets nyttjande skall ske på ett sådant sätt så att naturvärdena inte äventyras. Några nya större anläggningar för friluftslivet skall inte iordningställas.

Anordningar för friluftslivet

Inom reservatet finns ett antal uthyrningsstugor samt ett vandrarhem. Det finns fyra badplatser. Inom naturreservatet finns en tältplats för såväl korttidscampare som campare på fasta tältbottnar. Inom område 3 och 4 finns två iordningställda eldplatser.

På Idholmen och Stora Jolpan har flera sopmajor och toaletter uppförts för dagbesökare och campare. En torrtoalett med sopmaja finns dessutom på Lilla Jolpan och på Krångelevasskobben. I övrigt finns inga sådana anordningar. På Sarsö finns ett utsiktstorn på öns högsta punkt som tidigare användes som bevakningstorn. Inom område 2 och 3 finns flera iordningställda eldplatser. Flera sopmajor och toaletter har uppförts för dagbesökare och campare.

Det finns ingen gästhamn men tack vare de fina naturhamnarna inom området har båtbesökare goda möjligheter att lägga till. En gästbrygga finns vid Skutviken på den västra delen av Stora Jolpan.

Eventuellt behöver kompletteringar av anordningar utföras i framtiden.

Anordningarnas läge framgår av kartbilaga 3.

Tillgänglighet

Reservatet nås med Waxholmsbolagets båt från Stockholm till Finnhamns brygga och med egen båt.

Riktlinjer och åtgärder

Verksamheterna för friluftslivet omfattar stigsystem, tältplats och badplatser. Skyltning, stigunderhåll och renhållning utgör en viktig del av reservatsskötseln. Städning av frekventerade platser och stränder bör utföras efter behov. Naturvårdsförvaltaren står för renhållningen inom hela reservatet.

Inom området finns flera stigar. Det befintliga stigsystemet skall underhållas. En naturstig planeras att anläggas på Stora Jolpan.

INFORMATION OCH UTMÄRKNING AV RESERVATETS GRÄNS

Information om reservatet skall finnas på informationstavlor i anslutning till ångbåtsbryggan och stugbyn på Idholmen. Informationsskyltar skall också finnas i naturhamnarna i Djupfladen och Jolpsundet. Informationstavlorna skall utarbetas av Länsstyrelsen och sättas upp av naturvårdsförvaltaren.

Reservatets gränser skall märkas ut enligt svensk standard (SIS 15 03 22) enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

JAKT OCH FISKE

Jakt- och fiskrätten tillkommer fastighetsägaren, och får ske enligt jakt- och fiskelagstiftningen. Allmänheten har rätt att fiska med rörliga handredskap enligt gällande bestämmelser.

NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

Förvaltare i naturvårdshänseende skall vara Skärgårdsstiftelsen. Samråd om förvaltningen skall fortlöpande ske med Länsstyrelsen. Förvaltaren ansvarar för tillsynen av området. Anteckningar om tillsyn och övrig naturvårdsförvaltning skall kontinuerligt föras av förvaltaren.

TILLSYN, DOKUMENTATION OCH UPPFÖLJNING

Årlig dokumentation och uppföljning av skötselåtgärder

Varje år ska anteckningar göras över utförda skötselåtgärder. Uppföljning av skötselåtgärder och sammanställning görs av den som ansvarar för skötseln. Avrapportering sker till Länsstyrelsen när så erfordras.

Uppföljning av mål

Uppföljning av målen görs av Länsstyrelsen vart femte till tionde år.

EKONOMISK PLAN (UNDANTAGES FRÅN FASTSTÄLLELSE)

Staten bekostar reservatsskyltar. Skärgårdsstiftelsen står för övriga kostnader för naturvårdsförvaltningen.

Förvaltningskostnaderna utgörs av skötselåtgärder, gränsmarkering, informationsskyltning, renhållning samt tillsyn. Utredning av kostnader för naturvårdsförvaltningen görs vid planering av åtgärderna.

BILAGOR

Bilaga 1. Översiktskarta

Bilaga 2. Karta med skötselområden

Bilaga 3. Karta med anordningar för friluftsliv

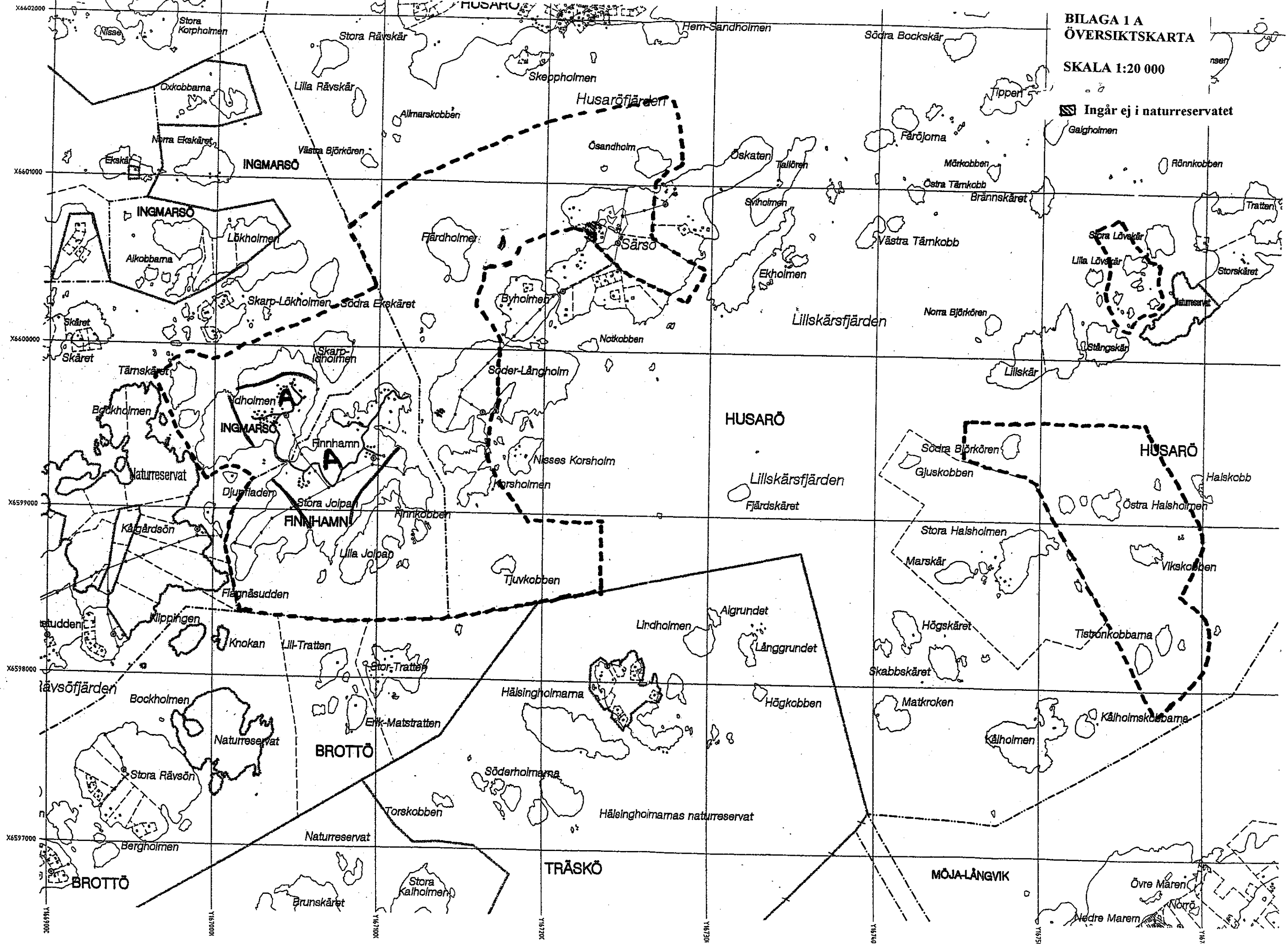
)

)

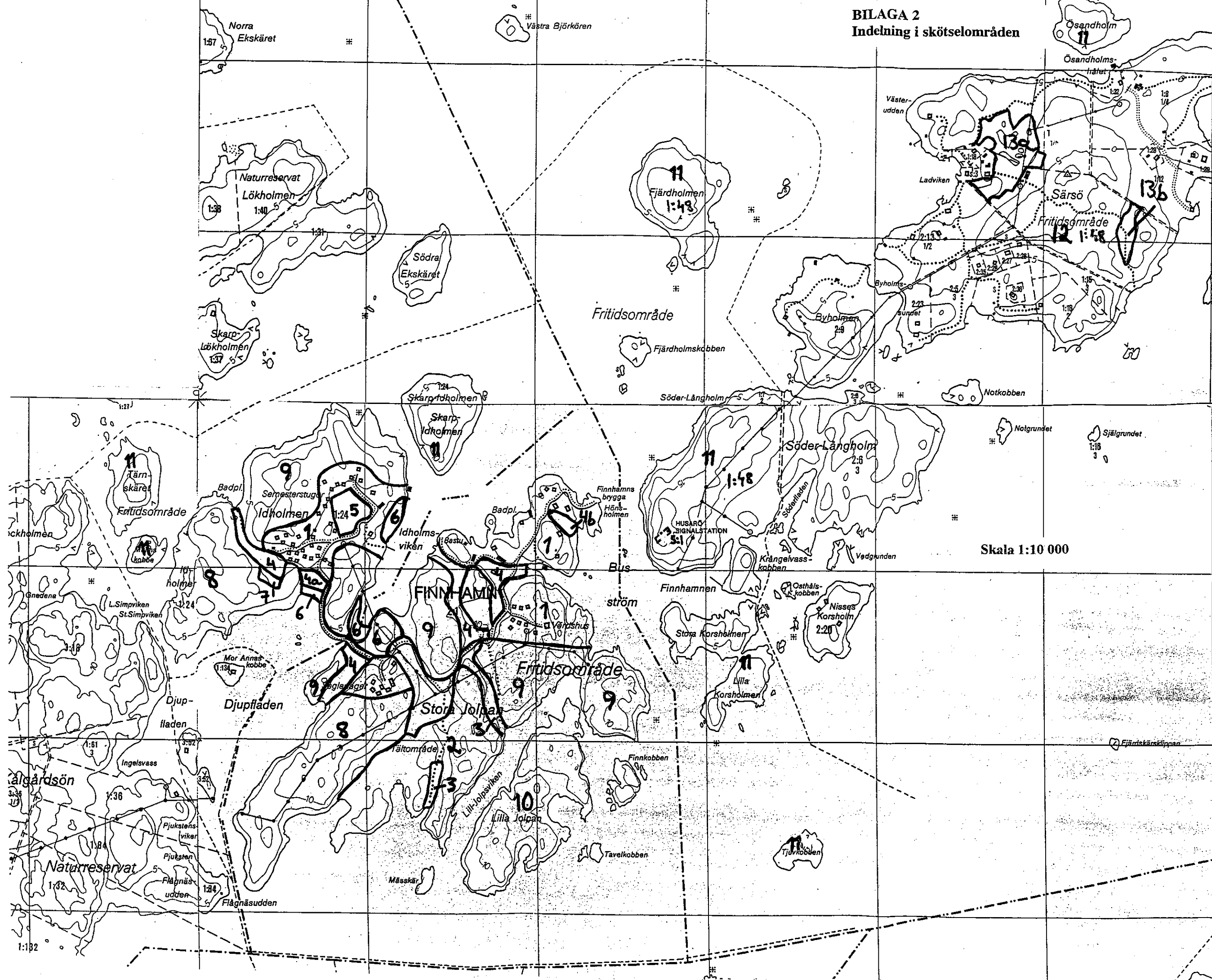
BILAGA 1 A
ÖVERSIKTSKARTA

SKALA 1:20 000

☒ Ingår ej i naturreservatet

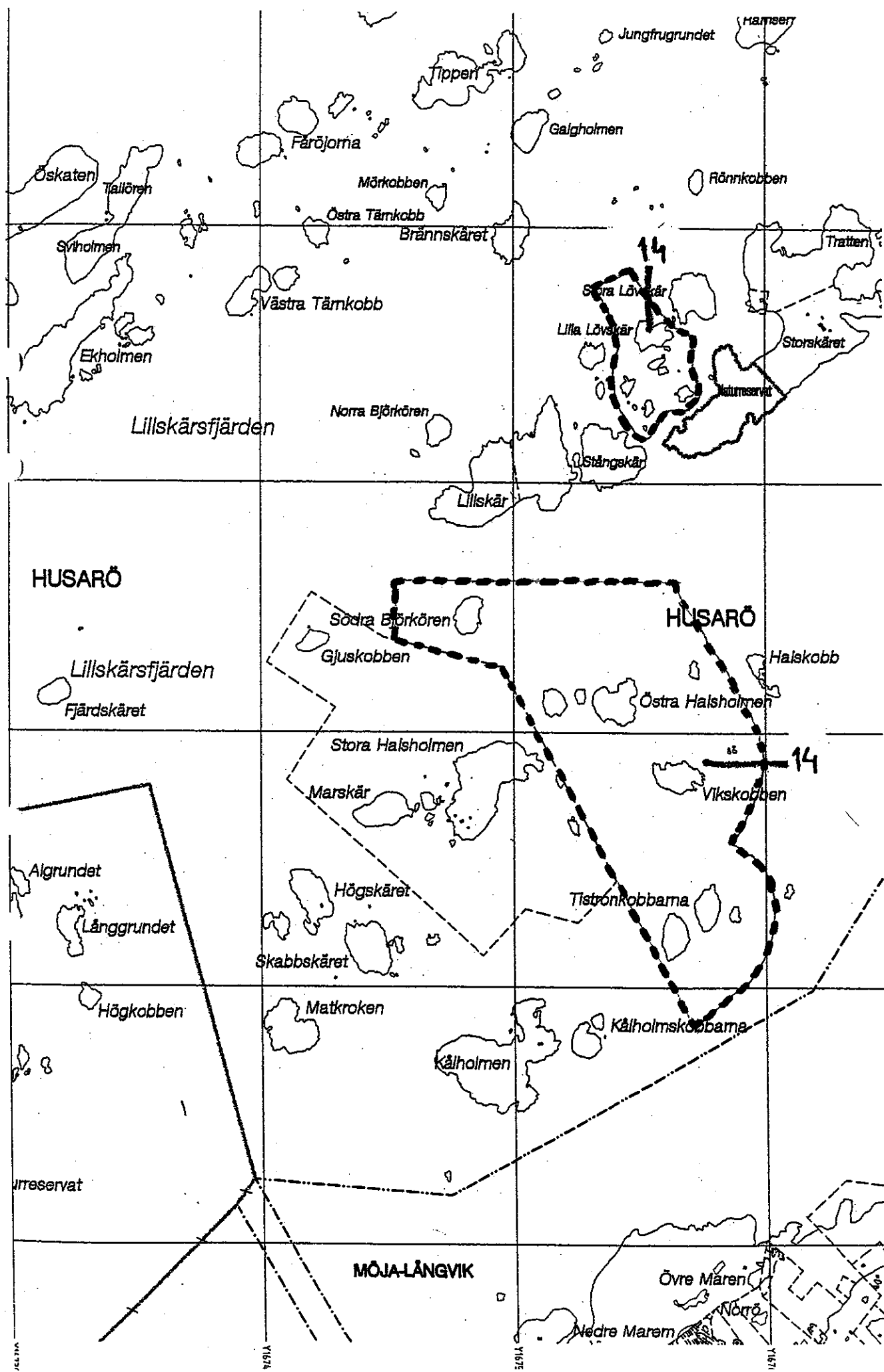

BILAGA 2
Indelning i skötselområden

Skala 1:10 000

BILAGA 2
Indelning i skötselområden

BILAGA 3
Anordningar för friluftslivet

- Eldplats
- Tältplats
- Badplats
- Sopmaja/toalett
- Information
- Vandrarhem
- Stugby
- Utsiktsplats

